

הכנסת מרכז המחקר והמידע

ירושלים, י"ב בתמוז תשע"ה
29 ביוני 2015

נתונים על נשירת תלמידים ממערכת החינוך בישראל

מסמך זה נכתב לבקשת חבר הכנסת מרדכי יוגב ובו נתונים נבחרים על נשירת תלמידים ממערכת החינוך בישראל.

1. רקע¹

נשירת בני-נוער מהלימודים הפורמליים היא תופעה מוכרת בארץ ובעולם, ונחשבת לאחד הגורמים המרכזיים המזינים ומשמרים פערים חברתיים. שיעורי הנשירה הם מדד מקובל לבחינת ההצלחה של התלמידים בלימודים ולבחינת ההצלחה של מערכת החינוך להחזיק בתלמידיה.

כיום מקובל להבחין בין נשירה גלויה לנשירה סמויה. נשירה גלויה היא מצב של ניתוק פיזי של נער או נערה ממערכת החינוך המיועדת לבני גילם (כלומר עזיבת תלמידים שהיו רשומים ללימודים במסגרת חינוכית מוכרת כך שהם אינם רשומים בה עוד). נשירה סמויה היא מצב של היעדרות תכופה ממערכת החינוך או של נוכחות פסיבית בכיתה בלי לחוות תהליך של למידה משמעותית. התנהגות זו של תלמיד מכונה גם "נוכח נפקד"². במסמך זה יוצגו נתונים על נשירה גלויה בלבד.³

השיטה הרווחת למדידת נשירה גלויה במערכת החינוך בישראל (המשמשת גם את הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה) מתבססת על השוואת מספר הלומדים בתחילת שנת לימודים מסוימת למספר הממשיכים בלימודיהם בתחילת השנה שאחריה (כלומר ספירת התלמידים שנשרו בשנת לימודים מסוימת). הנתונים שיוצגו בפרק הבא מבוססים על שיטת מדידה זו.³

לצד הגדרה מרחיבה של שיעורי הנשירה (שאפשר לכנותה "נשירה ברוטו"), שנכללים בה כל מי שנשרו מהלימודים במסגרת שבפיקוח משרד החינוך, גם אם עברו למסגרת מוכרת אחרת, יש הגדרה מצומצמת של שיעורי הנשירה (שאפשר לכנותה "נשירה נטו", או "נשירה אמיתית"), שנכללים בה רק מי שנשרו מהלימודים ואינם לומדים במסגרת חלופית מוכרת (כמו בתי-ספר מקצועיים בפיקוח משרד הכלכלה וישיבות גדולות). ההבחנה בין שתי ההגדרות רלוונטית בעיקר בשלב החינוך העל-יסודי. במסמך זה יוצגו נתוני הנשירה בשלב החינוך העל-יסודי על-פי ההגדרה המצומצמת.

¹ פרק זה מבוסס על: אסף ויינגר, [נשירה סמויה וביקורים לא סדירים במערכת החינוך](#), מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 8 ביולי 2014.

² נתונים על הנשירה הסמויה במערכת החינוך בישראל אינם מתפרסמים באופן שוטף כמו על הנשירה הגלויה, ככל הנראה בשל הקושי המתודולוגי בניטור התופעה. על-פי נתוני משרד החינוך, בשנת הלימודים תשע"ג (2012/13) טיפלו קציני ביקור סדיר בכ-55,000 תלמידים בכיתות א'-י"ב שהיו בסכנת נשירה (3.4% מכלל התלמידים במערכת החינוך). כמו כן, על-פי הערכת משרד החינוך, כ-30% מכלל הילדים ובני-הנוער בישראל הם בעלי מאפיין אחד או יותר ממאפייני הנשירה הסמויה. בשנת הלימודים תש"ע (2009/10) הוחל חוק לימוד חובה גם על כיתות י"א-י"ב. החלתו נעשתה בהדרגה באמצעות צווים שהוציא שר החינוך מדי שנה, והושלמה בשנת הלימודים הנוכחית. החלת החוק על כיתות י"א-י"ב עשויה לצמצם את שיעורי הנשירה הגלויה, אולם מנגד היא עלולה להגדיל עוד יותר את היקף הנשירה הסמויה, שכן הנושאים הגלויים עשויים להירשם פורמלית כתלמידים, אך לא בטוח שיתפקדו ככאלה.

³ בשיטה אחרת נספרים הלומדים בתוך כל קבוצת הגיל, ומי שאינו נכלל בקבוצת הלומדים נחשב לנושר. שיטה זו מודדת את שיעורי הנשירה המצטברים, המכונים גם שיעורי אי-למידה.

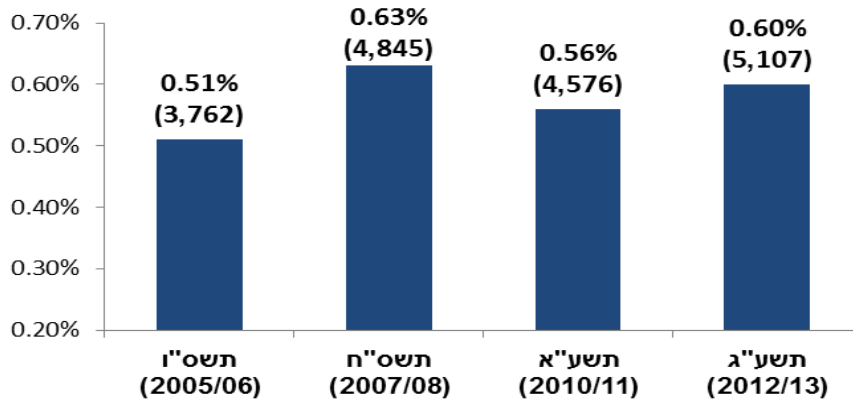

2. נתונים על נשירת תלמידים מבתי-הספר בישראל

2.1. חינוך יסודי

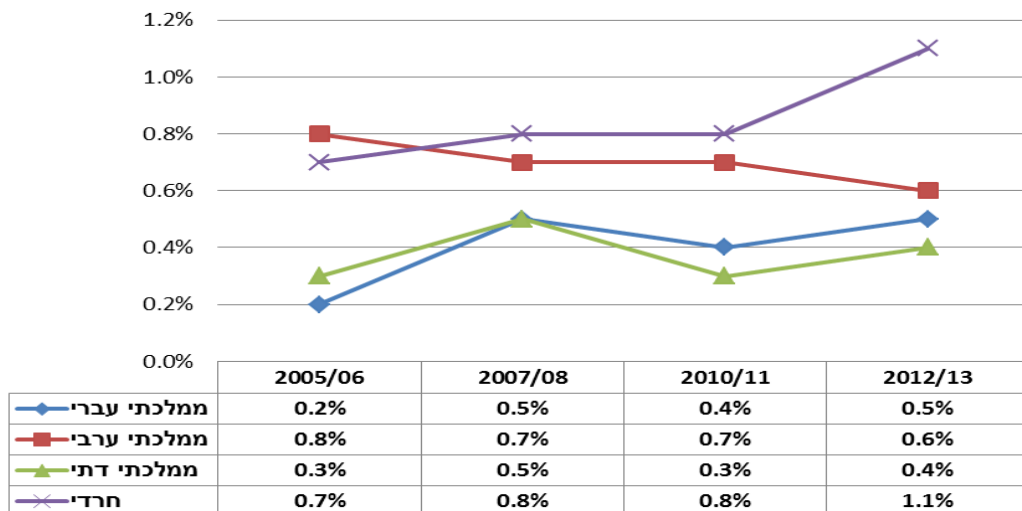
להלן נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה על שיעור התלמידים בחינוך היסודי (כיתות א'-ו') בשנים נבחרות ובמעבר לשנת הלימודים שלאחריהן, שנשרו מבתי-ספר שבפיקוח משרד החינוך.

תרשים 1: מספר ושיעור תלמידי כיתות א'-ו' שנשרו ממערכת החינוך⁴

לפי התרשים לא נרשמה לאורך השנים מגמה אחידה בשיעור הנשירה בבתי-הספר היסודיים בישראל. בשנת תשע"ג (2012/13) שיעור הנשירה היה 0.60%, לעומת 0.56% בשנת תשע"א (2010/11), 0.63% בשנת תשס"ח (2007/08) ו-0.51% בשנת תשס"ו (2005/06).

תרשים 2: שיעור תלמידי כיתות א'-ו' שנשרו ממערכת החינוך, לפי פיקוח ומגזר⁵

⁴ מקור הנתונים: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, השנתונים הסטטיסטיים לישראל לשנת 2009, 2012, 2014 ו-2007. הנתונים כוללים בתי-ספר יסודיים רשמיים ומוכרים, בתי-ספר בחינוך המיוחד ותלמודי תורה, וכן את תושבי מזרח ירושלים.

⁵ שם.

הכנסת

מרכז המחקר והמידע

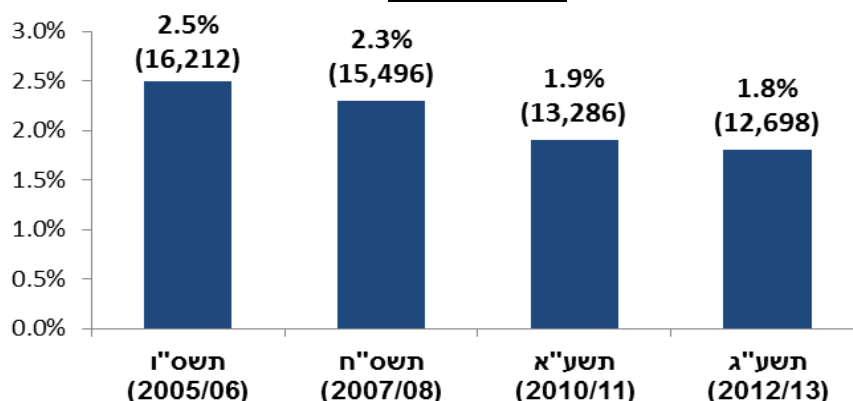
לפי התרשים, לא נרשמה לאורך השנים מגמה אחידה בשיעורי הנשירה מבתי-הספר היסודיים שבפיקוח ממלכתי עברי ובפיקוח ממלכתי דתי. לצד זאת נרשמה לאורך השנים ירידה קלה בשיעורי הנשירה מבתי-הספר היסודיים שבפיקוח ממלכתי ערבי ועלייה בשיעורי הנשירה בבתי-הספר היסודיים שבפיקוח חרדי.

עוד עולה מהנתונים כי שיעור הנשירה בבתי-הספר היסודיים שבפיקוח חרדי גבוה מזה שבשאר הזרמים. כך, לדוגמה, בשנת תשע"ג (2012/13) נשרו מבתי-הספר היסודיים שבפיקוח חרדי 1.1% מהתלמידים, בהשוואה ל-0.6% מהתלמידים בפיקוח הממלכתי-ערבי, 0.5% מהתלמידים בפיקוח הממלכתי-עברי ו-0.4% מהתלמידים בפיקוח הממלכתי-דתי.

2.2. חינוך על-יסודי

להלן יוצגו נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה על שיעורי הנשירה של תלמידים מהחינוך העל-יסודי (כיתות ז'-י"ב) בשנים נבחרות ובמעבר לשנת הלימודים שלאחריהן, שנשרו מבתי-ספר שבפיקוח משרד החינוך ואינם לומדים במסגרת חלופית ("נשירה נטו").

תרשים 3: מספר ושיעור תלמידי כיתות ז'-י"ב שנשרו ממערכת החינוך של משרד החינוך ואינם במסגרת פורמלית אחרת⁶

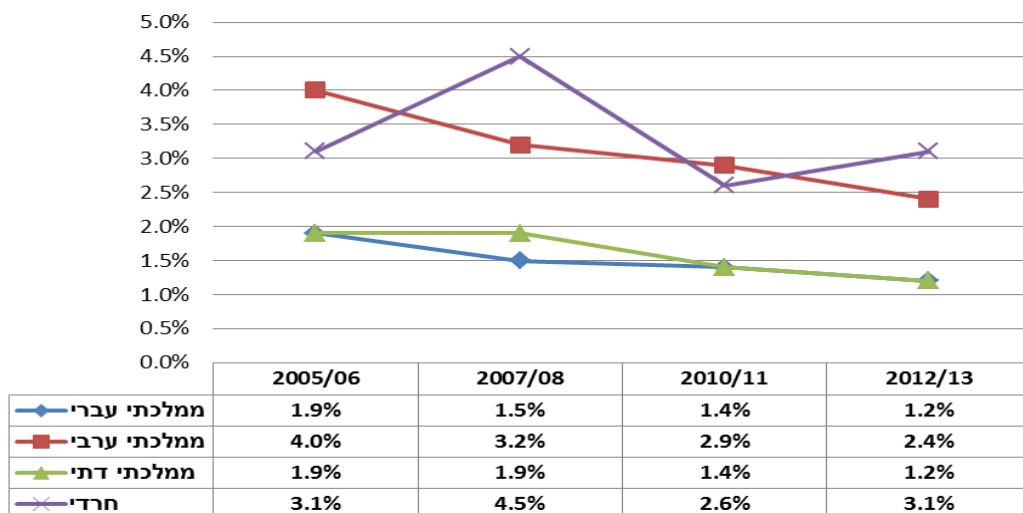

לפי התרשים, עם השנים חלה ירידה בשיעור הנשירה בבתי-הספר העל-יסודיים בישראל: בשנת תשע"ג (2012/13) נשרו ממערכת החינוך 1.8% מהתלמידים, לעומת 2.5% מהתלמידים בשנת תשע"ו (2005/06).

⁶ מקור הנתונים: נתוני תשע"ג ותשע"א – על-פי השנתונים הסטטיסטיים של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה לשנים 2012-2014; נתוני השנים תשס"ח ותשס"ו – על-פי דוחות פני החברה בישראל של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה – דוחות 3 ו-1. בנתונים לא נכללים תלמידים תושבי ירושלים ערבים כיוון שיש מוסדות חינוך רבים במזרח ירושלים שאין נתונים זמינים עליהם.

תרשים 4: שיעור תלמידי כיתות ז'–י"ב שנשרו ממערכת החינוך של משרד החינוך ואינם במסגרת פורמלית אחרת, לפי פיקוח ומגזר⁷

לפי התרשים, לאורך השנים נרשמה מגמת ירידה בשיעורי הנשירה בבתי-ספר העל-יסודיים שבפיקוח ממלכתי עברי, ממלכתי ערבי וממלכתי דתי. לצד זה נרשמה מגמה לא אחידה בשיעורי הנשירה בבתי-הספר העל-יסודיים שבפיקוח חרדי.

מהנתונים עולה כי שיעורי הנשירה בבתי-הספר העל-יסודיים שבפיקוח חרדי ובפיקוח ממלכתי ערבי גבוהים מאלה שבבתי-הספר שבפיקוח הממלכתי-עברי והממלכתי-דתי. לדוגמה, בשנת תשע"ג (2012/13) נשרו מבתי-הספר העל-יסודיים שבפיקוח חרדי 3.1% מהתלמידים, ובפיקוח הממלכתי ערבי 2.4% מהתלמידים, בהשוואה ל-1.2% מהתלמידים בפיקוח הממלכתי-עברי ובפיקוח הממלכתי-דתי.

3. השלמת לימודים תיכוניים – השוואה בין-לאומית

להלן יוצגו נתונים על שיעור התלמידים במדינות ה-OECD שהשלימו את לימודיהם בחטיבה העליונה בתקופה הנהוגה להשלמתם בכל מדינה (כיתה י"ב בישראל). מקור הנתונים הוא סקר מיוחד שנערך על-ידי ה-OECD בשנת 2013 ב-29 מדינות. שיעור השלמת הלימודים חושב כיחס בין מספר התלמידים שסיימו את הלימודים בשנה שנבדקה לבין מספר התלמידים החדשים שנכנסו לאותו שלב חינוך כמה שנים קודם לכן (בהתאם למספר השנים הנהוג להשלמת הלימודים בכל מדינה). **באמצעות חישוב זה אפשר לאמוד את מספר התלמידים שנשרו מהלימודים בחטיבה העליונה, ובה בלבד.**

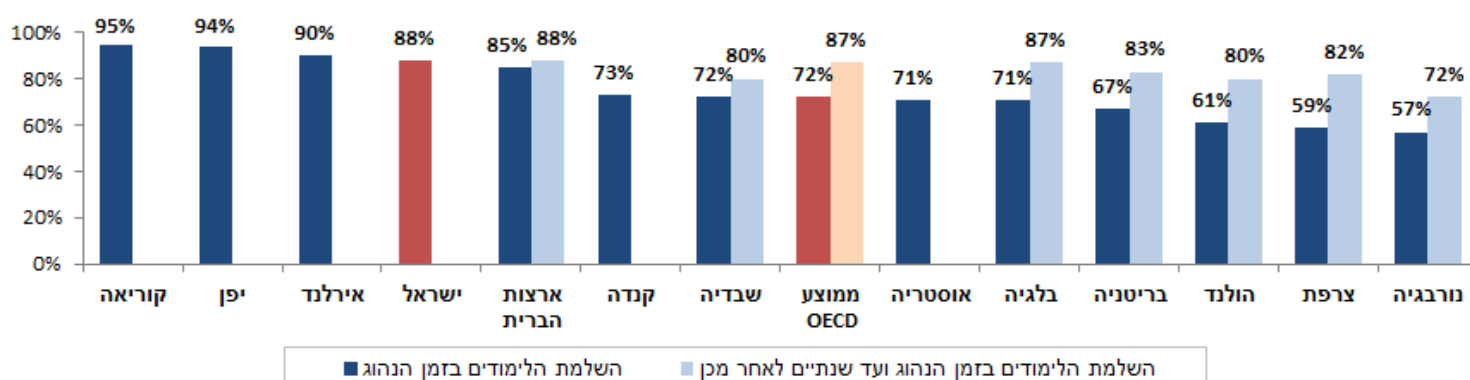
חשוב לציין כי נתונים אלה מאפשרים השוואה גסה בלבד בין המדינות, שכן בכל מדינה נהוגים כללים אחרים בכל הקשור לחובות לצורך השלמת הלימודים הפורמליים (בישראל הקריטריון הקובע הוא סיום כיתה י"ב, אולם יש מדינות שבהן התלמידים נדרשים להיבחן מבחן סיום או אף כמה מבחנים כדי להיחשב למי שהשלים את חובותיו הפורמליות), ויש מדינות שבהן אפשר להשלים את הלימודים הפורמליים גם

⁷ מקור הנתונים: נתוני תשע"ג ותשע"א – על-פי השנתונים הסטטיסטיים של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה לשנים 2012 ו-2014; נתוני השנים תשס"ח ותשס"ו – על-פי דוחות פני החברה בישראל של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה – דוחות 3 ו-1. בנתונים לא נכללים תלמידים תושבי ירושלים ערבים כיוון שיש מוסדות חינוך רבים במזרח ירושלים שאין נתונים זמינים עליהם.

לאחר הזמן הנהוג, ועבורן חושב גם הנתון של השלמת הלימודים עד שנתיים לאחר הזמן הנהוג.⁸ עוד נציין כי בכל מדינה נקבעה שנת כניסה אחרת ללימודים (לרוב בין שנת 2004 לשנת 2009), ומכאן שהסקר אינו מתייחס לשנה מסוימת אלא יש בו אומדן כללי של המצב בכל מדינה בהשוואה למדינות האחרות.

תרשים 5: שיעור התלמידים שהשלימו את לימודיהם בחטיבה העליונה בזמן הנהוג להשלמתם⁹

לפי התרשים, שיעור התלמידים שהשלימו את לימודיהם בחטיבה העליונה בזמן הנהוג להשלמתם גבוה מהשיעור הממוצע במדינות ה-OECD – 88% לעומת 72% בהתאמה. הפערים מצטמצמים כמעט לחלוטין כאשר בוחנים את השלמת הלימודים עד שנתיים לאחר הזמן הנהוג – 87% בממוצע במדינות ה-OECD, לעומת 88% בישראל (בישראל לא בוצעה מדידה זו ככל הנראה בשל השירות הצבאי שאינו מאפשר המשך לימודים מעבר לזמן הנהוג). אשר לישראל נוסף כי בין התלמידים שלא השלימו את לימודיהם ונחשבים נושרים יכולים להיות תלמידים חרדים שעזבו את מערכת החינוך ועברו ללמוד בישיבות גבוהות שאינן בפיקוח משרד החינוך.

כתיבה: אסף ויניגר

אישור: יובל וורגן, ראש צוות

עריכה לשונית: מערכת "דברי הכנסת"

⁸ יש מדינות שבהן ניתן להשלים את הלימודים הפורמליים גם מעבר לזמן הנהוג, כך שגם מי שלא סיימו את לימודיהם בזמן זה יכולים עדיין להיחשב תלמידים במערכת החינוך.

⁹ OECD, [Education at glance 2014](#), Chart A2.4.

